

Ledenblad juli 2021

Verschijnt elke 4 maanden (maart, juli en november)

Colofon

Dit is een publicatie van de Heemkundige Kring Fijnaart en Heijningen. Zie ook: www.heemkundigekringfijnaartenheijningen.nl

Nummer 80, juli 2021

Redactie: Ineke Bisschops en Carla Molendijk-Stam
Inleverdata kopij: uiterlijk 4 weken voor de verschijningsdatum van de Nieuwsbrief.
Contactgegevens van Carla:
Tel.: 0168-462900 of e-mail: carlamolendijk@hotmail.com

Het lidmaatschap bedraagt minimaal 15,- euro per jaar

Bestuurssamenstelling:
Jan Dierks, voorzitter
Tel.: 0168 462986

Piet Roks Mzn,
penningmeester
Tel.: 0168 463775
Jan den Hollander, lid
Piet Roks Pzn, lid
Kees Machielse, archiefbeheer

Erelid: Jan Maris

Postadres:
Vekuwestraat 2,
4794 AB Heijningen

Documentatiecentrum:
Veluwestraat 2, 4794 AB
Heijningen. Tel. 0168 464935
Open: dins- en donderdag
van 14.00 van 16.00 uur of
op afspraak. Tel. 462986
E-mail: heemkring-fh@kpnmail.nl

Bankrekeningnummer :
NL79RABO0144953978

Van de voorzitter

Vandaag, op 12 juli schijf ik mijn vaste rubriek. Tussen het ledenblad van maart en nu is er weer genoeg gebeurd. Allereerst: het corona virus. Ik neem aan dat u, als lezer, het nodige antivirus door middel van meestal 2 injecties heeft gekregen. Ik hoop dat u, tot op heden, dit virus goed hebt overleefd. Op 27 juni 2021 waren er nog 522 besmettingen en eergisteren waren er weer 10345 besmettingen, waardoor eerdere versoepelingmaatregelen weer aangepast zijn. Kortom: we zijn er nog niet vanaf. Toch gaat de

Watersnoodwoning/Museum weer open evenals de 2^e Wereld Oorlog tentoonstelling in de porta cabins van onze vereniging. Vanaf 2 september a.s. is iedereen weer welkom op dinsdag- en donderdagmiddag van 14.00 tot 16.00 uur. Inmiddels zijn er weer activiteiten voor u, als lid, van onze vereniging, gepland. Lees hierover verder in dit ledenblad. In dit blad leest u ook over de geplande jaarvergadering en over de spreker na deze vergadering. De lezing vult onze huidige tentoonstelling over de 2^e WO prima aan! De contouren van een 3^e ruimte achter de watersnoodwoning zijn al zichtbaar. Het bestuur is de vrijwilliger erg dankbaar voor zijn inzet. Zonder hem zou de bouw een groot probleem zijn! Spreken over vrijwilligers, de vacature van een secretaris is nog niet ingevuld. Onze archivariissen krijgen steeds meer de "molens informatie" op orde. Ook worden ons nog steeds vragen gesteld over de melkfabriek affaire. Hiervoor is ook extra onderzoek nodig. Verder vraag ik uw aandacht voor dinsdagmiddag 31 augustus a.s. Zie hiervoor verder in dit ledenblad.

Graag ontmoet ik u op dinsdag 21 september bij onze Algemene Ledenvergadering en wens u voor de komende tijd alle goeds en mocht u op vakantie gaan: fijne vakantie. *Jan Dierks*

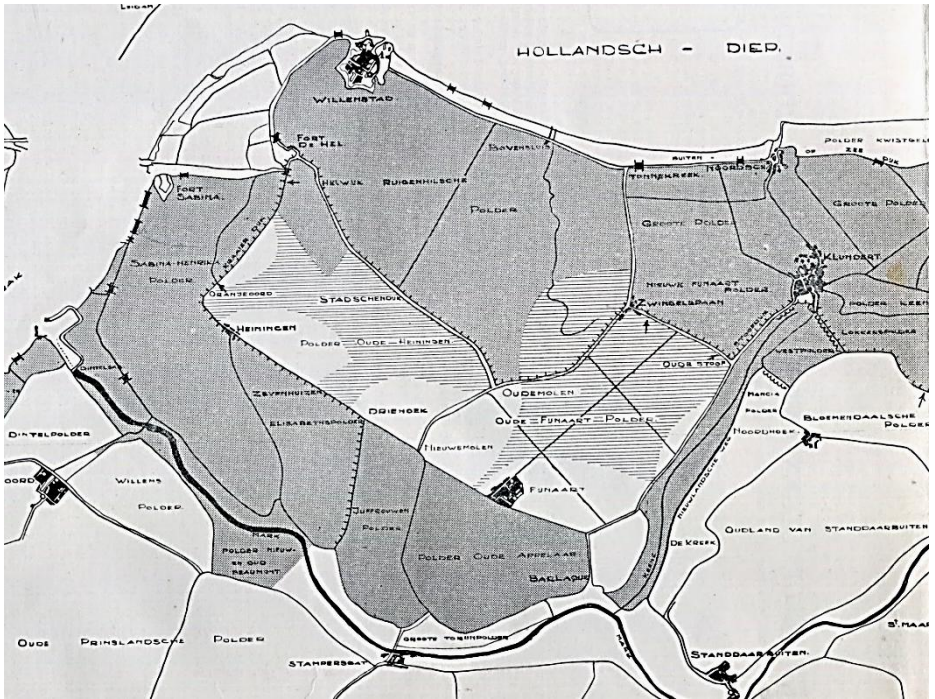
Hulpverlening door de cadetten van de Koninklijke Militaire Academie gedurende de eerste dagen van de watersnood.

Vervolg van de tekst uit uitgave 79:

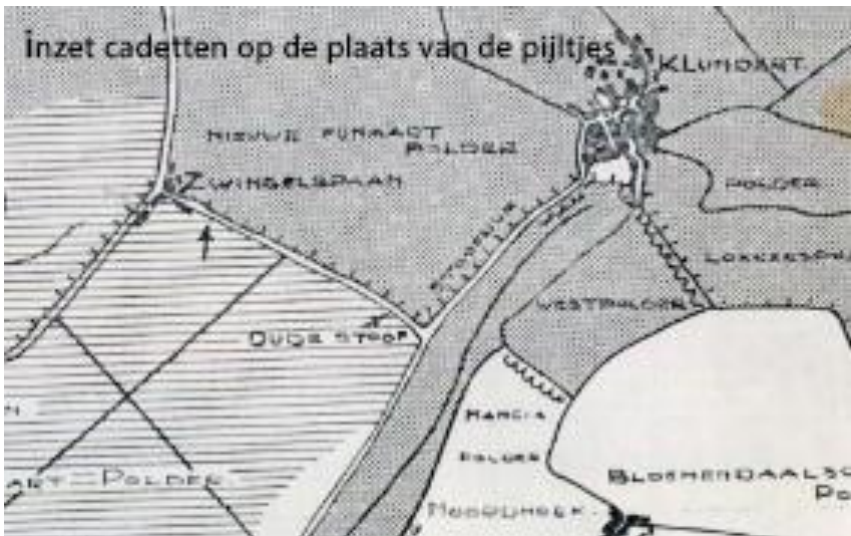
De opgezette radiopost werd door drie verbindingsofficieren van de KMA bediend. Kapitein de Regt kreeg opdracht om eveneens zorg te dragen voor het aanvullen van zandzakken.

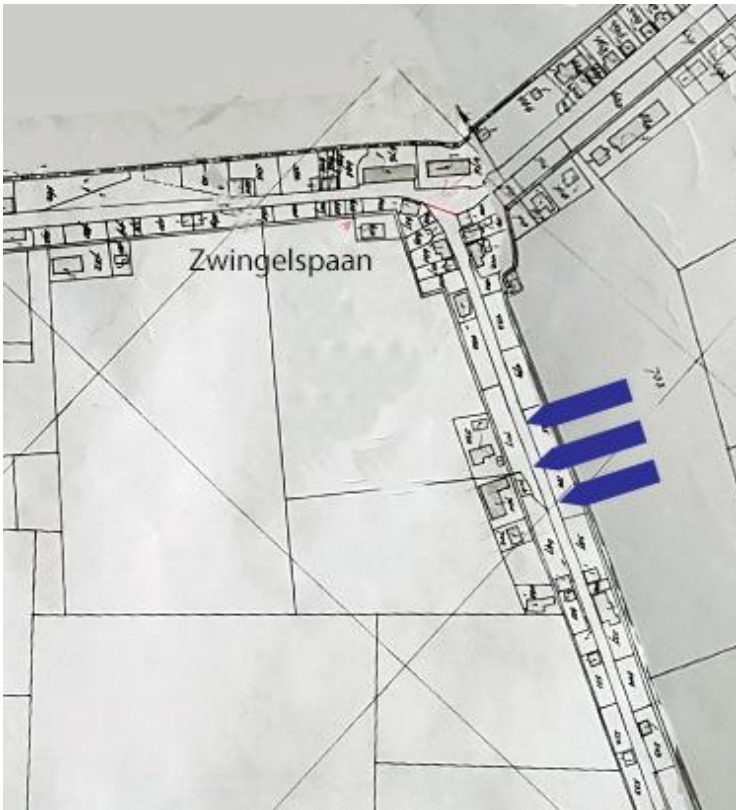
Kapitein van Zanten werd verzocht zich bezig te houden met assistentie aan de commandopost in Fijnaart en zorg te dragen voor liaison met de KMA, in het bijzonder met behulp van de radiopost. De eerste groep van kapitein Bijl de Vroe keerde na orders van luitenant-kolonel Stoorvogel rond 01.30 uur in die nacht van 2 februari terug naar de KMA voor enkele uren rust. Aan de zijde van Oude Stoof, waar de cadetten bezig waren, werd de leiding aan ritmeester van Tuyll van Serooskerken toevertrouwd vanwege zijn uitgebreide kennis van dit gebied. Na enorme en constante inspanning onder "bezielende leiding" aan beide zijden", in het bijzonder van ritmeester van Tuyll van Serooskerken en luitenant Minderhoud", werd tegen 02.00 uur 's nachts bereikt dat men elkaar tot ongeveer twintig meter genaderd was.

Daarop begaf majoor Schreuders zich door het water van de ene zijde naar de andere en terug om te controleren of de toegenomen kracht van het water inmiddels gaten in de dijk had geslagen. Dit was niet het geval en dus werd met volle kracht doorgewerkt

Overzicht tekening februari 1953: Grijs gebied is volledig ondergelopen; gearceerd gebied is gedeeltelijk ondergelopen

Het water stroomde van noordoostelijke kant naar de zuidwestelijke kant van de dijk. 1e luitenant Schreurs werd met zijn groep aan de zuidwestelijke zijde van de dijk geplaatst met de opdracht iedereen op te vangen die door het water werd weggespoeld. De werkzaamheden werden nu steeds gevaarlijker. De dijk werd rond 07.00 uur 's ochtends 2 februari gedicht en de burgemeester werd gemeld dat het ergste gevaar voorlopig geweken was.

De groep van Schreurs is vervolgens ongeveer twee uur bezig geweest met het leggen van walletjes langs de dijk. Dit werd gedaan om kleine stroomgaten te dicht en de dijk her en der te verstevigen om een breuk te voorkomen.

Rond 09.30 uur vertrok Schreurs met zijn groep weer richting de KMA. Majoor Schreuders keerde samen met een aantal officieren rond 13.00 uur terug naar de KMA. Omstreeks 20.00 uur vertrokken majoor Schreuders, kapitein Koster, ritmeester van Tuyl van Serooskerken en kapitein van Zanten weer naar Fijnaart. Daar aangekomen adviseerde Schreuders aan majoor ter Bruggen een kleine staf op te zetten, zodat de bevelvoering op normale wijze kon worden uitgevoerd. Ter Bruggen stemde hiermee in. Hem werden vier officieren toegewezen, elk met een jeep, die zijn staf zouden vormen.

Opgemerkt dient te worden, waar in een verslag terecht in het bijzonder op wordt gewezen, dat ter Bruggen, sinds hem het bevel werd overgedragen door generaal van der Kroon, nog altijd het commando in en rondom Fijnaart voerde en in het geheel geen slaap genoten had sinds het uitbreken van de ramp.

Na het ontvangen van zeer alarmerende berichten begaf majoor Schreuders zich omstreeks 23.00 uur wederom samen met kapitein Koster, ritmeester van Tuyl van Serooskerken en kapitein van Zanten naar een dijk die de zuidwestelijke begrenzing van de Westpolder nabij Klundert vormt.

Het water drong wederom uit deze richting op en vormde een ernstige bedreiging voor de Oude Fijnaartpolder. Bij die dijk is op dat moment "onder zeer ernstige moeilijkheden" een ander detachement van ongeveer 100 man werkzaam onder leiding van kapitein Andriessen van de Kadernschool Luchtmacht. Daar aangekomen voerde Schreuders samen met van Tuyl van Serooskerken en Andriessen een verkenning uit. Andriessen werd vervolgens uiteengezet wat hem te doen stond. Tevens werd hem toegezegd dat via de commandant in Fijnaart 100 extra mankrachten zou worden geregeld, foerage zou worden opgevoerd en dat hij uiterlijk op 3 februari om 08.00 uur in de ochtend zou worden afgelost. Schreuders keerde daarop samen met zijn officieren terug naar Fijnaart waar majoor ter Bruggen onmiddellijk verklaarde bereid te zijn aan de drie toezeggingen van Schreuders aan Andriessen te voldoen. In opdracht van gouverneur Puffius vertrok Schreuders vervolgens naar Rilland om contact te zoeken met een ander detachement van de KMA.

Het detachement Fijnaart/Heijningen werd ingezet in een zwaar getroffen gebied. Het gevaar voor eigen leven was groot. Ondanks de risico's wisten cadetten met licht materieel vele

burgers te redden uit ondergelopen gebied. Bij aankomst werden meteen de werkzaamheden verdeeld en hulpverlening geboden. Bovendien werd een uitstekende vorm van samenwerken met andere onderdelen getoond bij de kritieke situatie rondom het verstevigen van de dijk. En door de versterking en aflossing van cadetten was het detachement dag en nacht inzetbaar. Het gebied werd voor erger behoed en tal van mensen werden gered.

Tot zover de passage uit het boek "De cadetten `53 en de watersnood".

opmerkingen:

Gouverneur is de oude benaming voor de commandant van de KMA

Het genoemd kasteel is het Kasteel van Breda waar de KMA is gehuisvest.

Jonker is de aanspreektitel voor een cadet.

Cadet is afkomstig van het woord capdet wat jonge chef betekent

De 1^e jaars cadetten waren ongeveer 18 jaar oud.

Detachement een groep militairen met een specifieke opdracht.

M2 aanvalsboot: stabiele boot die paddelend gebruikt kan worden

De in aanleg zijnde dijk waar de zandzakken gevuld werden: hier werd bedoeld de aanleg van de weg over de Appelaarsedijk (weg van Nieuwe Molen naar de Witte Brug)

Op verzoek van verschillende leden is een aantal verduidelijkende illustraties toegevoegd aan de tekst.

Zoals uit het voorgaande blijkt is de aandacht en waardering voor de inzet van de cadetten van de KMA zeker op zijn plaats en we hopen met deze publicatie hieraan uiting te hebben gegeven.

Bestuur HKFH

luchtfoto defensie februari 1953: onderaan de Boerendijk en de Stoofdijk. Rechtsonder is de oude Stoof, Zwingelspaan ligt links boven in het midden op de T-splitsing. De oude Fijnaartpolder links van de Zwingelspaansedijk staat gedeeltelijk onder water.

*****

De kat uit de boom kijken.

De heer Prince zag zijn kat op een winterse dag in januari 1940 hoog in een boom zitten. Het klagelijke miauwen werd hem teveel en besloot daarom het beest te gaan halen. Voortvarend begon hij aan de klim maar halverwege gleden hij van een gladde tak af en viel naar beneden en kwam naast een hek met scherpe pinnen terecht. Zijn hand had zich tijdens de val vastgeprikt op een van die pinnen die er dwars doorheen was gegaan. Met van pijn verwrongen gezicht trok hij zijn hand van het hekwerk en spoedde zich naar dokter Visser. Deze deed wat nodig was en met zijn hand in het verband ging hij weer huiswaarts. Of de kat alsnog uit de boom is gekomen is niet bekend.

Uitnodiging voor de Algemene Ledenvergadering van de Heemkundige Kring `Fijnaart en Heijningen`

Op dinsdag 21 september 2021 om 19.30 uur in de Graanbeurs,
Kadedijk 6 te Fijnaart

Agenda:

- 01 Opening.
- 02 Notulen van de Algemene Ledenvergadering van maart 2020.
- 03 Bestuursmededelingen.
- 04 Jaarverslag van de secretaris.
- 05 Jaarverslag van de penningmeester.
- 06 Verslag kascontrolecommissie. De controle is uitgevoerd door
mw. I. Bisschops en
mw. D. de Rooij – Roks.
- 07 Vaststellen van de Jaarrekening 2020
- 08 Bestuursverkiezing.:aftredend en
herkiesbaar is de heer P. Roks Mz.
- 09 Programma voor dit jaar.
- 10 Rondvraag.
- 11 Sluiting voor 21.00 uur.

Na de sluiting houdt onze oud-plaatsgenoot, Johan van Doorn, militair historicus, een lezing : 2^e Wereldoorlog – bevrijding van Fijnaart en Heijningen. Voor meer info, zie het speciale katern in dit ledenblad.

Deze lezing is ook toegankelijk voor niet-leden.
C.A.M. Machielse, secretaris a.i.

Dinsdagavond 21 september lezing **2de Wereldoorlog bevrijding van Fijnaart en** **Heijningen door Johan van Doorn, militair** **historicus.**

Ons lid Johan van Doorn zal een lezing houden over de bevrijding van West-Brabant en natuurlijk in bijzonderheid over Fijnaart en Heijningen, inmiddels al weer dan zeventig jaar geleden. Hij zal ingaan op de achtergronden van de militaire operaties van de geallieerden, die uiteindelijk leidden tot de bevrijding van Fijnaart en Heijningen begin november 1944. De vraag waarom de vrijheid voor Fijnaart en Heijningen en haar inwoners zo lang op zich liet wachten, zal centraal staan; dit terwijl de havenstad Antwerpen niet eens zo heel ver van onze vestingstad gelegen, al twee maanden eerder was bevrijd.

Als militair historicus onderzoekt Johan van Doorn al vele jaren de gebeurtenissen in het laatste oorlogsjaar. Nieuwe feiten en interessante details uit en over deze bevrijdingsperiode zullen aan de orde komen. Recent zijn bijvoorbeeld in het militair archief in Moskou een groot aantal Duitse militaire documenten beschikbaar gekomen. Zeer toevallig zit hier de nodige informatie bij over het verloop van de strijd in de Westhoek en de Duitse verdediging in het bijzonder. Het belooft een informatieve lezing te worden!

Schoonmaak Watersnoodwoning/Museum

Op donderdag 2 september gaat de Watersnoodwoning/Museum weer officieel open voor bezoek. Tijdens de coronamaanden is er in het huis iedere dinsdagmiddag gepoetst. Toch is het wenselijk het huis extra onderhoud te geven. Mogen wij u vragen, gewapend met emmer en materiaal, op dinsdagmiddag 31 augustus van 14.00 tot 16.00 uur extra onderhoud mee te verzorgen. Alvast bedank voor uw hulp. U hoeft zich niet aan te melden zodat u ook, op het laatste moment, mee kunt doen. Alvast hartelijk dank voor uw hulp!

Watersnoodwoning/Museum weer open.

Vanaf dinsdag 2 september a.s. gaat de Watersnoodwoning/Museum weer open. U bent van harte welkom: iedere dinsdag- en donderdagmiddag van 14.00 tot 16.00 uur. Groepen, op afspraak, zijn van harte welkom!

Brand.

Het was op 1 april 1893 dat dit drama zich afspeelde. Tussen Fijnaart en Klundert, woonde het boerengezin van A. de Wit op een prachtige boerderij. Alles was vredig die zondag. Het gezin maakte zich klaar om naar de middagdienst te vertrekken als een van de kinderen aan komt rennen. 'Vader, vader gauw, er is brand' roept het kind in paniek. In allerijl stormt de familie naar buiten en zien tot hun ontzetting grote vlammen uit het wagenhuis en schuur komen. 'Snel de emmers met water vullen' roept de vader maar het is te laat. De ouders rennen daarop de schuur in en slagen erin het vee en de paarden los te snijden maar hoe vreemd, de dieren willen niet naar buiten. Een paard duwt de vader zelfs klem tegen een deur die door de druk gelukkig opslaat. Zodoende redde het dier uiteindelijk het leven van de man. Net op tijd want niet veel later valt een lading brandend stro vanaf de zolder de stal in. Toch zijn er nog drie van de zeven paarden heelhuids naar buiten gekomen. Gelijktijd bevrijd de vrouw twee koeien die vervolgens wegrennen over de mestput. Direct daarop komt een gedeelte van het schuurdak naar beneden. Het treft ook de vrouw. Met brandende kleren werk ze zich over een omheining en valt daarbij in een greppel. Bij het opkijken ziet ze een van haar kinderen het woonhuis binnengaan. In paniek ziet ze ook dat door de straffe wind ook het woonhuis in brand is geraakt. Met nog smeulende kleren aan het lijf spoed ze zich naar het huis om even later met brandwonden aan gezicht en handen met het kind naar buiten te komen. Enkele minuten later rest alleen nog maar een vlammenzee in schuur, wagenhuis, stallen en woonhuis. Even tevoren was het de vader nog gelukt

wat geldwaren te bemachtigen maar alle andere de bezittingen verbranden. Kortom, alles, maar dan ook alles reddeloos verloren ondanks het feit dat de eindelijk gearriveerde brandweer nog probeerde het vuur te blussen. Vooral toen de zolder van het woonhuis met honderden mudden graan naar beneden kwam was het gedaan. Het droevig resultaat, paarden en varkens en ruim twintig stuks vee, waaronder twaalf vette ossen, gedood door de brand. Van de waakhond, vastgeketend aan een ketting, was alleen nog een verkoold lijk over. Bijkomende strop, de verzekering dekde niet de totale schade. De gearresteerde stalknecht, verdacht van de brandstichting, werd even later opgepakt. Het is niet bekend hoe de man is terecht.

P.R.

De beurs.

In 1861 worden Fijnaart beschreven als een boerendorp gelegen te midden van vette polders. Buiten de landbouw bestond de bedrijvigheid uit bierbrouwerijen, meestoven en oliemolens. De woningen waren goed en billijk, de levensmiddelen duur. Vanaf 1859 werd er weer een jaarmarkt ingevoerd gelijk met de kermis. Daarnaast vond elke vrijdag een beurs plaats op het kruispunt Voorstraat, Kadedijk en Molenstraat ook wel 'De Hoogte' genoemd. Vanuit omliggende plaatsen kwamen er beurzen. Tientallen handelaren en verkopers van markgoederen waren aanwezig. Vee was er ook uiteraard en dat alles trok niet alleen veel publiek uit de eigen plaats maar ook veel belangstellenden uit de omliggende dorpen. Vooral in de jaren dertig was de beurs populair. Soms was het zo druk dat er geen doorkomen aan was. Veel bezoekers van buiten ons dorp kwamen met de auto, die stonden dan ook overal geparkeerd. Was de bezoeker wat aan de late kant dan was het gewoon zoeken naar een parkeerplek. Er werd op de 'Fendertse beurs' van alles verhandeld en zaken gedaan. De vlasser besprak met de boer over het huren van land en handelde met de vlaskoper, de boer verkocht er zijn graan en bekeek en keurde gelijk het aanwezige vee en de tentoongestelde landbouwmachines. Altijd werd de koop of verkoop in de hotel Pekelaar of hotel 'De Beurs' bezegeld onder het genot van een borreltje of biertje. Maar bij zaken doen kan er wel eens wat mis gaan en ook toen had je mensen met een kort lontje. Zo vernam een zekere D. de J. in hotel Pekelaar dat het stuk dijkgrond, dat hij de twee vorige jaren van een boer had gepacht voor het oogsten van hooigras, aan een ander was

gegend zonder dat hij daarvan wist. Dat schoot bij hem flink in het verkeerde keelgat. Na wat boze woorden te hebben gewisseld trok hij gelijk een mes tevoorschijn en gaf daarmee de nieuwe pachter een paar flinke jappen over voorhoofd en gezicht. Daarna was heel het hotel Pekelaar in rep en roer en werd gelijk om een dokter geroepen. Die kwam al vlug toegesneld vergezeld met de wijkverpleegster en niet veel later arriveerde de eveneens gewaarschuwde politie. Al met al bleken de verwondingen goed behandelbaar en kon het slachtoffer zelf op huis aan. De messentrekker kreeg een flink proces-verbaal aan zijn broek dat beslist nog een staartje zou krijgen. Wat de beurs na de oorlog betreft, die nam in belangrijkheid steeds verder af en stierf van lieverlee een stille dood. P.R.

De kermis.

In de middeleeuwen kende men al zoiets wat op een kermis leek. Het was in de openlucht en de reden voor het feest was dat elk jaar de opening van een kerk gevierd werd. Na de hoogmis werd er lekker gegeten en gedronken. Het leven was toen echt overleven dus de kans om wat te leren, te zien, en ook wat te kopen liet men niet aan zich voorbij gaan. Want daarbij kwam ook het nieuwtjes uitwisselen en heerlijk verliefd te worden. Al gauw zagen kwakzalvers en nepdokters in deze toen nog eenvoudige kermis een manier om gemakkelijk aan de kost te komen. Een mens wil nu eenmaal beetgenomen worden of voor de gek gehouden.

Er werd dan ook aan de goedgezonden nepartikelen verkocht en pillen en poeders die voor elke kwaal goed zouden werken. In later jaren kwam het rariteitkabinet opzetten. Daar had je de dikke dame (te zien in een bolle spiegel), de hond met de twee koppen (twee vissenkoppen aan de halsband) de dwergen, Siamese tweelingen en misgeboorten op sterk water. Dit waren dan de zogenaamde wonderen der natuur. Ook de liedjeszanger met zijn smartlap maakte furore. Het was maar goed dat men wel wat gewend was want ook het skelet van een opgehangen misdadiger was te bekijken.

Maar tijden veranderen. In de 18^e eeuw vonden veel mensen het maar een onbeschaafde bedoening dat kermisgebeuren. Al dat drinken, vechten met messen en het niet zo nauw nemen met de goede zeden, men sprak er schande van. Het was dus niet

vreemd dat rond 1900 er niet zoveel kermissen meer over waren. Na 1945 kwam de kermis weer overal terug en werd van lieverlee groter en massaler. De bijzonderste acties verschenen op het plein zoals de rups en het reuzenrad om maar wat te noemen. In het zuiden vinden tegenwoordig de meeste kermissen plaats met die in Tilburg als de grootste van Nederland.

P.R.

Dom bezig.

Een harde wind kan je nog al eens verassen, zo ook in 1933 toen mannetjesputters tijdens een stevige wind een grote boom gingen omzagen en dan wel midden juli vol in het blad. Dat ging dus helemaal fout. De boom ging door een rukwind een heel andere kant op recht op de elektrische draden langs de weg die, omdat ze niet knapten, over een lengte van 250 meter acht palen in de val meesleurde, en daarbij ook nog stroomdraden uit een muren of daken rukten. U moet weten dat elektra lange tijd bovengronds van paal naar paal naar de huizen werd gevoerd. In ieder geval de ravage was enorm. Men was nog wel zo helder geweest om in de vroege morgen aan de PNEM te vragen de elektriciteit van het net te halen anders was het helemaal chaos geweest. Alles lag op de dijk, normaal druk is met verkeer maar tijdens de val even niet. Niemand kon er meer langs. Maar alle krachten werden gebundeld, inclusief die van de bewoners, en de dijk was na enige tijd weer vrij. De elektriciens hadden daarna de hele dag nodig om de boel weer in orde te maken. Dat zal alles bij elkaar wel een dure boom geweest zijn.

Van chirurgijn in Fijnaart tot orgelbouwer in Amsterdam.

Begin 1759 dook de uit Zeeland verbannen Johannes B. op in ons dorp. Hij is gedoopt op 12 juni 1732 in de grote kerk van Brouwershaven en was de zoon van Dirk B. en Cunera van der Biest. Johannes trouwt in 1754 met Magadalena Murre uit Goes. Dirk B. was afkomstig uit Den Haag . In 1758 steelt Johannes, zoon van Dirk B. , chirurgijn, kerkmeester, diaken en organist in Brouwershaven, uit de kerk van Brouwershaven 76 orgelpijpen van het Niehofforgel voor het maken van een huisorgel . De diefstal was met medeweten van zijn vader. De orgelpijpen werden terug gevonden onder de in beslaggenomen goederen van de voortvluchtige Johannes B.

De kerk in Brouwershaven (fotocollectie van het Nationaal Archief)

Zijn vader wordt veroordeeld om de pijpen op eigen kosten terug te plaatsen in de kerk waar hij , zoals eerder beschreven, organist en kerkmeester was ! De kosten hiervoor waren ruim 10 pond. Was Johannes nu werkelijk een dief ? In maart 1758 moest Johannes voor de kerkenraad in Brouwershaven verschijnen. Aanleiding daarvoor was dat het alom binnen de gemeente een "seer schandelijk en sondig gerugte "verspreid werd over het

levensgedrag van Johannes en zijn vrouw Magdalena. Vermoedelijk had dit te maken met het feit dat hun dienstmaagd Neeltje Leenderts zwanger was en daarom voorlopig in het weeshuis was ondergebracht. Johannes en zijn vrouw werd vriendelijk verzocht niet op het avondmaal te verschijnen. Eenzelfde aanzegging kreeg Matthijs Murre. Hij was de zes jaar oudere broer van Magdalena en dus de zwager van Johannes. In juli 1758 diende bij het gerecht van Brouwershaven een zaak tegen beide mannen. Op dat moment zat Matthijs op het stadhuis gevangen en Johannes was de stad ontvlucht. Om een lang verhaal kort te houden: beide mannen zijn op zondagmiddag 18 juni 1758, toen de heer Ackerman en zijn vrouw naar de kerk waren het huis van deze echtelieden binnen gedrongen door vooraf de nodige maatregelen getroffen te hebben voor deze inbraak. Johannes was kort in het huis en ging daarna spoorlags naar de kerk om geen argwaan te wekken. Matthijs verzamelde al het geld, goud en zilver in een doek en gooide deze doek in de wel bij Johannes. 's Nachts werd de buit verdeeld. Matthijs kreeg al het goud, wat zilvergeld en het gestolen zakhorloge. Op 4 augustus 1758 kwamen de baljuw, burgemeesters en schepenen opnieuw bijeen om zich over de strafeis van de baljuw te beraden en het gratieverzoek van Matthijs en legden hem een minder zware straf op dan geëist. Eerst was er geëist dat hij met het koord gestraft zou worden (ophangen) en dat hij nadien naar de buitengalg gebracht zou worden om daaraan met een ketting getoond zou worden. Zij hadden nadien besloten dat Matthijs naar het schavot voor het bordes van het raadhuis gebracht zou worden. Daar moest scherprechter Hendrik Kleijn uit Bergen op Zoom hem aan een daar staande paal vastbinden, streng geselen en brandmerken. Verder werd hij voor vijftig aangesloten jaren verbannen uit de provincie Zeeland.

Ook moest hij de proceskosten betalen.

Voormalig Stadhuis van Brouwershaven, links daarvan Markt 4, waarvan Johan B. het linkerdeel bewoonde. (beeldbank van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Matthijs overleed op 19 november 1758 in Amsterdam, wellicht is hij ziek geworden als gevolg van de geseling en brandmerking. Op 5 augustus 1758 verscheen er een opsporingsoproep in de Oprechte Haerlemsche Courant, waaruit blijkt dat Johan B. van nog meer diefstallen werd verdacht. Het stadsbestuur van Brouwershaven loofde een premie uit van 100 gulden voor degene, die hem zou aanbrengen. Zo'n twee weken na het vierde opsporingsbericht op 10 augustus 1758 vroeg baljuw Cornelis Donken toestemming aan de burgemeester en schepenen van Fijnaart en Heijningen om Johannes te mogen dagvaarden. Hij verscheen in april 1759 voor de schepenen en secretaris van "Vrouw Jacobaes Lant, gesegt den Fijnaert" en machtigde zijn broer Job om namens hem de nalatenschap van de in Goes overleden Jan Crane te verdelen en financieel af te handelen. Johannes was een van de erfgenamen, maar kon vermoedelijk vanwege zijn verbanning uit Zeeland daar zelf niet bij aanwezig

zijn. Volgens de acte was zijn broer Job meester-chirurgijn te Ooltgensplaat en Johannes meester-chirurgijn in Fijnaart. Hij zal bij de sollicitatie naar het chirurgijnsambt in Fijnaart zijn criminele verleden wel verzwegen hebben. Waarschijnlijk kon Johannes zich, zonder borgbrief van zijn vorige woonplaats, in Fijnaart vestigen. Al spoedig gingen er geruchten in Fijnaart over zijn crimineel verleden. Op 26 augustus 1759 was er het volgende voorval met collega chirurgijn Jan van der Heijden uit Fijnaart, die zijn visites met een sjees reed. Hij werd door Johannes en zijn broer Job staande gehouden. Johannes pakte de toom van het paard vast en zei tegen zijn collega: "Souwt gij nu wel durve segge dat ik een bandiet en een gaauwdieft waarte". Deze woorden werden door van der Heijden bevestigd. Waarna hij verder reed en door Johannes met "veele vloek en scheldwoorden" werd nageroepen. Tussen 1759 en 1763 woonde Johannes in Fijnaart met zijn echtgenote en in die tijd kregen zij 3 zonen, waarbij de tweede zoon slechts 4 maanden oud werd. Een van de drie zonen, Dirk Johan B. werd op 6 januari 1760 in Fijnaart geboren. Op 25 juli 1763 werd Johannes B. benoemd tot meester-chirurgijn in Lage Zwaluwe. Naast de uitoefening van zijn beroep als chirurgijn ging Johannes zich in Lage Zwaluwe verder bekwamen in het bouwen van huisorgels. In die plaats kreeg hij in 1765 van de Nassause Domeinraad toestemming om op eigen kosten een orgel voor de kerk in Hooge Zwaluwe te bouwen. In ruil daarvoor werd hij aangesteld als organist en ontving daarvoor uit de kas van de kerkestuiver een traktement van 50 gulden per jaar. Kort daarna heeft Johan B. het door hem gebouwde orgel boven het voorportaal van de kerk geplaatst. Stokkermans, organist in Breda, keurde het orgel en kwam tot de conclusie dat het *in goede order, ingevolge de intentie*, gemaakt was. Achteraf gezien vond Johan B. het door hemzelf voorgestelde traktement van 50 gulden te laag. In 1766 overhandigde hij aan de raadsheer van de prins van Oranje, Carel De Verdun, een brief om salarisverhoging. De Verdun was in Zwaluwe voor de jaarlijkse inspectie. In deze brief stond dat de ingezetenen van de Zwaluwen hem in 1764 hadden beloofd dat als hij een orgel voor de kerk zou bouwen, zij hem een *douseur souden toe reijken*. Johan B. dacht toen dat hij met *genereusen menschen* te maken had en dat hij dus zijn onkosten wel van hen vergoed zou krijgen. Maar toen het orgel gemaakt en geplaatst was, bleek dat ze hem *liefdeloos* behandeld hadden. Hij had nog geen 20 gulden van hen ontvangen. Mede daarom vond Baars zijn *gering tractementie* van

50 gulden veel te laag. Daarvan ging nog af het salaris van de orgeltrapper en de door hem gemaakte onkosten op de dagen dat hij orgeldienst had. Dan kon Johan B. zijn hoofdberoep van chirurgijn niet uitoefenen. Raadsheer De Verdun zei tegen Johan B. dat hij verwachtte dat het verzoek om salarisverhoging de leden van de Domeinraad vreemd zou voorkomen. In 1765 hadden zij het met moeite voor elkaar gekregen dat de Prins van Oranje 200 gulden schonk voor onder andere het voetstuk van het orgel. In de kerkrekening van 1767 staat dat het traktement van de orgeltrapper (8 gulden per jaar) niet meer ten laste komt van de organist , maar van de kerk. In 1770 kreeg Johan B. toestemming in Lage Zwaluwe , naast zijn andere betrekkingen, als herbergier allerlei bandewijnen en gedistilleerde "waateren" te schenken en te verkopen. Midden juni 1772 verliet Johan B. Lage Zwaluwe, want in de rekening van de rentmeester van Hooge- en Lage Zwaluwe van 1772 wordt vermeld dat Goverd Arendsen *bij het delogeeren* (verhuizen) van Johan B. op 19 juni 1772 chirurgijn van Lage Zwaluwe was geworden. De kerk had in die tijd niet voldoende geld in kas om zelf het salaris van een nieuwe organist te betalen en daarom werd vanaf medio juni 1772 het door Johan B. gebouwde orgel niet meer bespeeld. In Hooge Zwaluwe was Johan B. al begonnen om een huisorgel te bouwen. Op 1 februari 1773 verlaten Johannes en Magdalena Hooge Zwaluwe en vertrekken naar Culemborg. In 1772 heeft hij ook nog onderhoudswerkzaamheden verricht aan het orgel van de Waalse Kerk in Vianen. In 1774 vernieuwde hij het kerkorgel van de Hervormde Kerk in Etten-Leur.(*De kerk waar later de vader van Vincent van Gogh predikant was Nu de zgn. Van Gogh kerk*). Onderstaand de info uit die tijd :

Orgelhistorie Herv. Kerk Laurentius Raadzaal Etten-Leur: Johannes Baars, Vreeswijk 1774; nieuw binnenwerk in oude kas, enig pijpwerk van Zeemans, nieuwe windlade; M I: Man 10 - Het orgel werd gekeurd in juni 1774 door Stokkelmans, organist Grote kerk te Breda

In 1775 verhuist Johan B. opnieuw en wel naar Vreeswijk, waar hij meester-chirurgijn, orgelmaker en muzikant werd. Daar woont hij ook niet lang met zijn gezin, want hij verhuist in 1778 naar Hilversum. In september 1780 verhuist hij opnieuw met zijn gezin, nu van Hilversum naar Amsterdam. Zijn zoon Dirk Johan, werd daar zijn compagnon bij het maken van huisorgels. In die tijd waren huisorgels zijn in trek bij de gegoede burgerij en er

waren een aantal bedrijven, die deze orgels in die tijd leverden. Dirk Johan trouwt in juli 1784 met Neeltje Holje, waarbij als zijn geboorteplaats vermeld stond : "Appelaar" . In de Oude Appelaarpolder in Fijnaart was hij in 1760 geboren ! Veel is er verder niet bekend van zijn vader Johannes B. Hij is in 1784 naar Amstelveen verhuist. Zijn zoon Dirk Johan bleef in Amsterdam en ging samenwerken met Herman Knipscheer, die hij het vak van orgelmaker leerde. Na de dood van vader Johan B. en Zoon B. adverteerde Hermanus Knipscheer als orgelmaker met als adres het Rustenburgerpad in Amsterdam, nu de Rustenburgerstraat in Amsterdam. We kunnen vaststellen dat de aanvankelijke criminele amateur-orgelbouwer Johannes B. uit Brouwershaven als leermeester voor zijn zoon Dirk Johan B. en via hem indirect voor Hermanus Knipscheer een belangrijke rol heeft gespeeld in de Nederlandse orgelbouwgeschiedenis. Informatie gedeeltelijk (met dank) overgenomen van verhaal : Johannes Baars orgelmaker met een crimineel verleden door : Matti Herben en Ada Peele Remonstrante kerk Alkmaar

Foto: Jan Zwart © 2007
Info: Frank van Wijk Historie en beschrijving van het Strumphler-orgel van de Remonstrantse Kerk. In 1788 werd er een overeenkomst gesloten met Dirk Johan Baars (een maker van huisorgels uit Amsterdam). Op de lijst onder het (loze) onderfront is dit jaartal nog steeds te zien. De rekeningen van de kerkmeesters maken gewag van het maken van 'een nieuw positief'. Reeds vier jaar later kreeg Johannes Strumphler uit Amsterdam de opdracht om een nieuw orgel te vervaardigen.

Activiteiten Heemkundige Kring Fijnaart en Heijningen

Vrijdag avond 17 september 2021

Gezellige barbecue bij De Graanbeurs, Kadedijk 6 in Fijnaart
Vanaf 17.30 uur ontvangst, vanaf 18.00 start de barbecue
Div. vleessoorten, salades, stokbrood en frites.

Prijs € 20,00 p.p.

Na betaling van het bedrag op NL79RABO014495978 t.n.v. de Heemkundige Kring Fijnaart en Heijningen kunt u aan deze barbecue deelnemen. Bij goed weer : barbecue op het terras a.d. achterzijde.

21 september 2021

Algemene Ledenvergadering Heemkundige Kring Fijnaart en Heijningen

In De Graanbeurs, Kadedijk 6 te Fijnaart
Aanvang : 19.30 uur Om 21.00 uur lezing door Johan van Doorn, militair historicus over de 2^e WO Bevrijding van Fijnaart en Heijningen. Zie verdere info in dit ledenblad.

15 oktober 2021 in de middag

Bezoek aan van Gogh huis en rondwandeling in Zundert met gids

Kosten : € 7,50 bezoek aan het van Gogh huis en € 5,00 voor gids tijdens rondwandeling. Museumjaarkaarten: gratis toegang in van Gogh huis.

Opgave: **vòòr 20 september** door betaling van € 7,50 of € 12,50 op

Bankrekening : NL79RABO014495978 t.n.v. de Heemkundige Kring Fijnaart en Heijningen. Leden, die niet met de rondgang van ca. 1 km. met div. rustplaatsen meedoen, kunnen in de nabijheid van het van Gogh huis alvast koffie drinken.